

УДК 658.15

ВІННИК В.Ю., НАЗАРОВА Т.Ю.

ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В роботі визначено економічну сутність, зміст та класифікація фінансових ризиків підприємства. На основі дослідження виділено сучасні методи оцінки фінансових ризиків підприємства. З'ясовано особливості управління фінансовими ризиками підприємства та виділено шляхи їх мінімізації. В результаті побудовано схему структурно-функціональних етапів формування механізму управління фінансовими ризиками.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, оцінка, мінімізація ризиків, управління ризиками, ризик-менеджмент

The article deals with the theoretical provisions of the system of personnel motivation in The article examines the theoretical and methodological provisions of financial risk assessment and management. The work defines the economic essence, content and classification of financial risks of the enterprise. The most important thing in financial risk management is to be able to predict risky events and minimize the level of losses. In the absence of the correct methodology, the enterprise will deal only with the consequences, and not with solving problems at the very beginning of their occurrence, which leads to huge financial losses. On the basis of the research, modern methods of assessing the financial risks of the enterprise are selected. The specifics of the enterprise's financial risk management are clarified and ways of their minimization are highlighted. As a result, a diagram of the structural and functional stages of the formation of the financial risk management mechanism was built. The peculiarities of the management of financial risks of the enterprise and the ways of their minimization were clarified. The company can also minimize financial risks by establishing and using internal financial regulations in the process of developing a program for carrying out certain financial transactions or financial activities of the company as a whole. Other methods of financial risk minimization include: provision of a demand from the counterparty for a financial transaction for an additional level of risk premium; receiving certain guarantees from counterparties; reducing the list of force majeure circumstances in contracts with counterparties; provision of compensation for possible financial losses due to risks due to the system of fines, etc.

Key words: risk, financial risk, assessment, risk minimization, risk management, risk management

Вступ. Проблема управління підприємства охоплюють сьогодні широкий фінансовими ризиками, зменшення ступеня спектр питань – від оцінки й способів невизначеності є актуальною для всіх нейтралізації ризику окремих його галузей економіки. Незалежно від рівня фінансових операцій до фінансової (макро, мезо- мікро-) будь-який суб'єкт діяльності в цілому. Багато дослідників за господарської діяльності відчуває на собі розробку окремих проблем управління вплив неординарних ситуацій та фінансовими ризиками відмічено непередбачених обставин, які потребують Нобелівською премією. адекватної та швидкої реакції.

Аналіз стану питання. Управління підприємства охоплюють сьогодні широкий фінансовими ризиками, зменшення ступеня спектр питань – від оцінки й способів невизначеності є актуальною для всіх нейтралізації ризику окремих його галузей економіки. Незалежно від рівня фінансових операцій до фінансової (макро, мезо- мікро-) будь-який суб'єкт діяльності в цілому. Багато дослідників за господарської діяльності відчуває на собі розробку окремих проблем управління вплив неординарних ситуацій та фінансовими ризиками відмічено Нобелівською премією. адекватної та швидкої реакції.

підприємства охоплюють сьогодні широкий спектр питань – від оцінки й способів нейтралізації ризику окремих його фінансових операцій до фінансової діяльності в цілому. Багато дослідників за розробку окремих проблем управління фінансовими ризиками відмічено Нобелівською премією.

Аналіз основних досягнень і літератури. Проблемам оцінки та управління фінансовими ризиками присвячено безліч наукових праць відомих іноземних та вітчизняних вчених таких, як: Васюренко О., Ареф'єва О.В., Вербицька Г., Бабяк Н.Д., Вітлінський В.В.,

© Вінник В.Ю., Назарова Т.Ю., 2022

Лаврененко В.В., Терещенко О.О., Сорока М., Посохов І.М., Шульга Н.П., Назарова Т.Ю., Діба М., Яковлев Ю.П., Дайле А., та ін.

Мета дослідження. Досліди теоретико-методичних положення оцінки та управління фінансовими ризиками.

Результати дослідження. З етимологічної точки зору виникнення теорії управління фінансовими ризиками може бути пов'язане з появою поняття «ризик», яке дало поштовх до виникнення цілої галузі досліджень в економіці та фінансах. Слово «ризик» в українській мові є запозиченим з французької («risque» – «ризик» або «небезпека») та італійської мов («rischio» – «ризик» або «небезпека»). В італійській мові слово «rischio» походить від грецького «ρίσκων» – «скеля», утворена від «ρίζα» – «корінь», «основа». Не вдаючись в детальний лінгвістичний аналіз походження слова «ризик» можна зробити висновок, що в інших мовах пов'язано з проявом небезпеки. Таким чином, етимологічно термін «ризик» означає можливу небезпеку, діючи випадково в надії на щасливий кінець.

Узагальнення та систематизація наявних визначень поняття «ризик» [1-10] дали змогу виділити основні підходи до його розуміння, відповідно до яких ризик:

1) розглядається як відхилення фактичного результату від запланованого або прогнозного, можливість або ймовірність настання події, об'єктивно-суб'єктивна категорія.

2) пов'язується з невизначеністю або її наслідками;

3) ототожнюється з негативними або позитивними наслідками, його кількісною оцінкою.

У ризику має бути невизначеність якоюсь мірою, адже, якщо матиме місце визначеність, тобто впевненість, що подія здійсниться, то така подія не буде ризикованою і її наступ не матиме залежність від ризику. При цьому неважливо, що було б зроблено для того, щоб запобігти цій події. Все перелічене вище відноситься до поняття ризику в широкому сенсі. У вузькому значенні поняття ризику, в якому воно і розглядається на підприємствах, можна сформулювати так:

ризик – це ймовірність здійснення події або дії, яка спричинить несприятливий вплив на розроблені управлінням бізнес-цілі та стратегічні завдання, загрожуючи як їх ефективності, так й ставлячи під їх сумнів реалізацію.

Зважаючи на історію появи та еволюцію ризик-менеджменту, було зазначено, що саме фінансові ризики стали його основою. Так, мала місце необхідність моделювання фінансових ризиків для страхового бізнесу, що зароджувався. Незабаром управління ризиками стали займатися на молодих та швидко розвиваються фондових ринках (XVII століття). Безперечно, фінансовий ризик-менеджмент – одна з найскладніших його областей. З плином еволюції економічного ладу держав, політик, фінансових ринків має місце і еволюція та видозміни фінансових ризиків, управління якими вимагає нових та креативних інструментів, на основі яких лежать складні математичні моделі.

Отже, фінансовий ризик – це результат вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, яке спрямоване на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності при вірогідності настання економічного збитку (фінансових втрат) через невизначеність умов його реалізації.

Вчені виділяють наступними підвидами фінансового ризику:

- 1) ринковий ризик;
- 2) ризик ліквідності;
- 3) кредитний ризик;
- 4) інвестиційний ризик;
- 5) ризик зниження фінансової стійкості;
- 6) ризик неплатоспроможності;
- 7) становий (крайновий) ризик.

В сучасній економіці застосовується ряд методів щодо оцінки фінансових ризиків підприємства до яких відносять:

1) експертний метод – даний метод застосовується у разі обмеженості у доступі до інформації (через високу вартість або відсутність такої) шляхом опитування фахівців, що мають достатній досвід та кваліфікацію у предметі опитування;

2) статистичні методи – включають в себе дисперсійний, регресійний, факторний аналіз. Суть полягає в тому, що вивчаються

статистичні дані, визначаються фактори, що мають найбільший вплив на показники ефективності діяльності підприємства та проводиться їх оцінка. Після цього здійснюється підготовка та імплементація пропозицій щодо мінімізації впливу ризиків;

3) коефіцієнтний метод – полягає в розрахунку певних показників, що дозволяють визначити поточний економічний стан безпеки підприємства та ймовірність його банкрутства;

4) балансовий метод – передбачає зіставлення одна з одною врівноважених систем показників. Може застосовуватись, використовуючи фінансову звітність компанії.

Як вже було зазначено раніше, проявом реалізації ризиків фінансової діяльності являється понесення втрат (зростання витрат) та недоотримання доходів.

Характеристикою ефективності управління фінансовими ризиками підприємства являється ефект на одиницю свідомо понесених витрат. Розрахунок даних показників дозволяє охарактеризувати ефективність фінансового забезпечення господарської діяльності підприємства. Одним з узагальнюючих показників виділяються коефіцієнт рентабельності. В залежності від об'єкту аналізу рентабельність буває різних видів. Для оцінки управління фінансовими ризиками виділяють:

1) рентабельність власного капіталу – характеризує ефективність використання власного капіталу;

2) рентабельність продажів – вказує на розмір операційного прибутку отриманого з кожної гривні реалізованої продукції;

3) рентабельність активів – розкриває ефективність використання сукупних активів на підприємстві.

Одним з проявів неефективного управління фінансовими ризиками підприємства являється нестійкість фінансового стану підприємства. Для цього проводиться визначення типу фінансової стійкості та її оцінка в часовому проміжку для виявлення тенденцій в змінах.

Визначення типу фінансової стійкості відбувається балансовим методом з

розрахунком наступних балансових елементів:

- 1) виробничі запаси;
- 2) власний оборотний капітал;
- 3) короткострокові кредити;
- 4) кредиторська заборгованість;
- 5) прострочені короткострокові кредити;
- 6) прострочена кредиторська заборгованість.

Порівнюючи дані балансові елементи визначається один з чотирьох варіантів фінансової стійкості:

- 1) абсолютно стійкий фінансовий стан;
- 2) нормальний стійкий фінансовий стан;
- 3) передкризовий фінансовий стан;
- 4) кризовий фінансовий стан.

Також застосовується методика виявлення фінансової кризи задля оцінки ефективності управління ризиками фінансової діяльності підприємства. Для цього розраховуються коефіцієнти поточної ліквідності та автономії.

Застосування двох підходів до промислових підприємств дозволяє на ранніх етапах виявляти проблеми на підприємстві та вчасно застосувати антикризові методи та застосувати інші підходи до управління фінансовими ризиками підприємства задля підвищення ефективності діяльності підприємства [17].

Якщо присутні ознаки фінансової кризи на підприємстві, розраховується ймовірність вірогідність втрати платоспроможності протягом найближчих місяців. Якщо платоспроможність втрачена, розраховується вірогідність відновлення платоспроможності.

Наслідком кризового стану на підприємстві та втрати платоспроможності являється настання фінансової кризи, що здатна призвести до банкрутства підприємства. Дослідженнями в області оцінки ймовірності банкрутства займались велика кількість відомих вчених як зарубіжних – Е. Альтман, Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, А. Беліков, Г. Давидова, так і вітчизняні вчені – І. Жук, О. Терещенко, В. Мартиненко, О. Костіна. Кожен з підходів має свої переваги та недоліки.

Виходячи з вище наведеної інформації, можна зробити висновок, що лише застосування комплексного підходу з

використанням різних методів дозволяє в повній мірі оцінити ефективність управління фінансовими ризиками на підприємстві.

Управління фінансовими ризиками є однією з ланок системи управління всього підприємства, її підсистемою, у свою чергу, також представляє самостійну складну систему.

Мета управління фінансовими ризиками полягає в управлінні схильністю підприємства до ризиків і контроль, щоб вони знаходилися в прийнятних межах, а також оптимізація величини прибутку/збитків ризикових активів.

Основні завдання управління фінансовими ризиками [27-29]:

1) взаємозв'язок процесу оцінки та елімінування фінансових ризиків з процесами стратегічного планування та бюджетування;

2) аналіз та оцінка відхилення від ключових показників ефективності діяльності підприємства;

3) аналіз та оцінка відхилень від бюджетних показників;

4) взаємозв'язок процесу управління фінансовими ризиками з процесами

5) оперативного управління;

6) розробка корпоративних правил, регламентів, інструкції в галузі кредитної та фінансової політики;

7) оперативний контроль у рамках бюджетного процесу.

Управління фінансовими ризиками ґрунтується на певних засадах, основними з яких є.

1. Усвідомленість ухвалення ризиків. Керівництво підприємства має усвідомлено йти на ризик, якщо воно сподівається отримати дохід від провадження своєї діяльності.

2. Керованість ризиками, що приймаються. До складу портфеля входять ті ризики, які найлегше нейтралізувати в процесі управління, в такому випадку буде легко створити умови для забезпечення стабільного доходу при найменшому ризiku.

3. Незалежність управління окремими ризиками. Фінансові втрати з різних видів ризиків незалежні друг від друга. У процесі управління вони нейтралізуються індивідуально.

4. Сумірність рівня прийнятих ризиків з рівнем доходності наведених операцій. Цей принцип полягає в тому, що підприємство має можливість брати він виключно ті ризики, рівень яких є адекватною величиною доходності, яку очікує підприємство.

5. Облік тимчасового чинника управління ризиками. Підприємству потрібно враховувати ступінь часу в управлінні ризиками, адже чим менше витрачатиметься часу на здійснення операції, тим менше буде розмір фінансових ризиків, що тягнуть за нею

6. Облік стратегії підприємства у процесі управління ризиками. Система

управління фінансовими ризиками має ґрунтуватися на загальних критеріях та підходу, які розробляє саме підприємство.

Політика управління фінансовими ризиками на підприємстві передбачає:

1) визначення окремих видів фінансових ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємства;

2) оцінку ймовірної частоти появи фінансових ризиків у майбутньому періоді. Ця оцінка виконується різними методами із застосуванням великої

3) системи показників;

4) оцінку можливих фінансових втрат, пов'язаних з окремими ризиками.

На рисунку 1 наведено структурно-функціональні етапи формування механізму управління фінансовими ризиками.

З огляду на це пропонуються наступні напрями підвищення ефективності управління фінансовими ризиками підприємства:

1) збалансування управління ліквідністю та доходністю підприємства.

Дані заходи дозволять мінімізувати ризики втрати платоспроможності підприємства, або виходу з кризи ліквідності, в разі наявності такої. Також це дозволить підняти дохідну частину підприємства;

2) визначення незадіяних резервів зростання прибутковості підприємства та їх експлуатація. Дані резерви можна розділити на дві групи: зростання доходів та зниження витрат. Вони можуть комбіновані та втілені одночасно шляхом нарощування рівня продажів та одночасного зниження витрат на

одиницю продукції. Цього можна досягти шляхом оптимізації витрат, впровадженням lean-методики управління підприємством, впровадженням НТП, підвищенням продуктивності праці на підприємстві;

3) перегляд збутової стратегії підприємства задля підвищення присутності на ринку та зростання конкурентоспроможності продукції шляхом додавання сервісів;

4) оптимізація шляхів формування та напрямів використання капіталу підприємства. Визначення пріоритетних напрямів інвестицій, реінвестицій;

5) фокусування на зміні підходу до прийняття управлінських рішень, що базуються на інформації, логіці та відповідають світовим трендам;

6) редизайн стратегії підприємства, виявлення прогалин в плануванні, перехід від диверсифікації до «total customer solution» та «customer bondin»;

7) регулярна оцінка результатів діяльності підприємства та коригування попередніх пунктів.



Рис. 1 – Структурно-функціональні етапи формування механізму управління фінансовими ризиками

Одночасне дотримання напрямів, що приведені вище, дозволить підприємству оптимізувати підходи до управління фінансовими ризиками та досягнути ефективності, що дозволить мінімізувати непередбачені втрати, уникнути недоотримання доходів та покращити загальне фінансове положення.

Висновки. Найголовніше в управлінні фінансовими ризиками – вміти передбачати ризикові події і мінімізувати рівень втрат. За відсутності правильної методології підприємство займатиметься лише наслідками, а не вирішенням проблем ще на

початку їх виникнення, що призведе до величезних фінансових втрат.

В сучасній економіці застосовується ряд методів щодо оцінки фінансових ризиків підприємства до яких відносять: експертний метод – даний метод застосовується у разі обмеженості у доступі до інформації; статистичні методи – включають в себе дисперсійний, регресійний, факторний аналіз; коефіцієнтний метод – полягає в розрахунку певних показників, що дозволяють визначити поточний економічний стан безпеки підприємства та ймовірність його банкрутства; балансовий

метод – передбачає зіставлення одна з одною врівноважених систем показників.

З'ясували особливості управління фінансовими ризиками підприємства та шляхи їх мінімізації. Мінімізувати фінансові ризики підприємство може також шляхом встановлення і використання внутрішніх фінансових нормативів в процесі розробки програми здійснення певних фінансових операцій або фінансової діяльності

підприємства в цілому. До інших методів мінімізації фінансового ризику відносяться: забезпечення затребування з контрагента по фінансовій операції додаткового рівня премії за ризик; отримання від контрагентів певних гарантій; скорочення переліку форс-мажорних обставин в контрактах з контрагентами; забезпечення компенсації можливих фінансових втрат по ризиках за рахунок системи штрафних санкцій та ін.

Список літератури:

1. Гриценко Л.Л. Науково-методичний підхід до оцінювання ризиків інноваційних проектів державноприватного партнерства. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2015. № 1. С. 96–106.
2. Глібчук В.М. Сутність ризику як економічної категорії. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2017. № 599. С. 102–107.
3. Скакальський Ю.С. Контролінг фінансових ризиків підприємств: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2016. 231 с.
4. Кльоба Л.О. Ризик-менеджмент банківської інвестиційної діяльності. Вісник НБУ. 2020. № 1. С. 44–47.
5. Свідерська А.В. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04; Хмельницьк. нац. ун-т. Хмельницький, 2016. 290 с.
6. Сінельнік В.В. Управління ризиками у системі забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2016. 234 с.
7. Десятнюк О.В. Дефініція ризику податкової системи. Світ фінансів. 2007. № 4 (13). С. 24–34.
8. Посохов І.М. Аналіз змісту поняття «ризик» і наукові підходи щодо визначення сутності ризику. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ». 2012. № 5. Темат. вип.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. С. 101–108.
9. Калужна Ю.В. Ризики в системі антикризового управління підприємствами машинобудування: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2016. 20 с.
10. Лопатовський В.Г. Управління ризиками підприємств за умов нестабільного зовнішнього середовища: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04; НУХТ. Київ, 2008. 20 с.
11. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. пр. № 25 (I). Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В.І. Даля, 2013. С. 188–195.
12. Діба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства. Науковий журнал НУ «Львівська політехніка», 2008. URL: http://www.vlp.com.ua/files/04_28.pdf (дата звернення 10.09.2022 р.)
13. Зоріна О.А. Методи аналізу фінансових ризиків URL : <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4746/1/21.pdf>. (дата звернення 12.09.2022 р.)
14. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 184 с.
15. Посохов І.М. Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками корпорацій: монографія. Харків: Слово, 2014. 499 с.
16. Ілляшенко С.М., Божкова В.В. Управління екологічними ризиками інновацій: монографія. Суми: Унів. кн., 2004. 214 с.
17. Портоварасі Т.Р., Методологічні аспекти аналізу фінансових ризиків як інструменту управління ними. Світ фінансів 3 (56), 2018 р. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1088>. (дата звернення 10.09.2022 р.)
18. Кривда О.В., Очеретяна О.В. Аналіз та методика управління ризиками на підприємствах деревообробної промисловості. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Вип. 2(25). 2020. С. 235–240
19. Жадан Т.А. Теоретико-методичні та прикладні аспекти використання методів прогнозування у процесі управління ризиками готельно-ресторанного бізнесу. Інфраструктура ринку. 2017. Вип. 12. С. 43–48. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/33428>. (дата звернення 15.09.2022).
20. Управління фінансовими ризиками банків : монографія / Ю. П. Макаренко, В. В. Бобиль. Дніпропетровськ : Герда , 2014. 266 с.
21. Лелеко Т. Ю. Ризики втрати фінансової стійкості та його місце в класифікації ризиків / Т. Ю. Лелеко // Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/208.pdf. (дата звернення 15.09.2022).

Бібліографічні описи/Библиографические описания/Bibliographic descriptions

Оцінка та управління фінансовими ризиками підприємства / В.Ю. Вінник, Т.Ю. Назарова // Електронна збірка наукових праць «Е-КОНОМІКА». – Х. :НТУ «ХПІ». – 2022. - № 1(6). – С. 28-34

Assessment and management of financial risks of the enterprise / V.Yu. Vinnyk, T.Yu. Nazarova // Electronic collection of scientific papers "E-CONOMICS". – Kharkiv : NTU "KhPI". - 2022. - №1(6). - P. 28-34

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Вінник В.Ю. - магістрант кафедри обліку та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Назарова Т.Ю. - к.е.н., доцент кафедри обліку та фінансів Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Vinnyk V.Yu. - master's student of the Department of Accounting and Finance, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Nazarova T.Yu. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Accounting and Finance, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Посилання на статтю / Reference to the journal article:

ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА
[Електронний ресурс] / В.Ю. ВІННИК, Т.Ю. НАЗАРОВА // «Е-КОНОМІКА». Електронна
збірка наукових праць. – 2022. – № 1 (6). – С. 28-34. – Режим доступу до журн.: [http://e-
conomics.hpi.kh.ua/index.php/journal/article/view/107](http://e-conomics.hpi.kh.ua/index.php/journal/article/view/107)